

ARKEOLOJİ DELİKANLISINI YİTİRDİ: A. MUHİBBE DARGA (1921 - 2018)

Nazan Yavuzoğlu Atasoy*

Hayata, bilgiye, kùltùre, arkeoloji ve sanata tutkuyla bağlı bir yaşamın ardından...

Ùlkemizin Hititoloji ve arkeoloji dũnyasındaki duayen isimlerinden A. Muhibbe Darga, Osmanlı İmparatorluğu dũneminde doğup, yetişmiş bir Cumhuriyet kadınıdır. Osmanlı Sarayı'nda bir dũnem özel kalem mũdùrlũđu ile Maliye Nazırlığu yapan Mehmet Emin Bey'in torunu ve Dr. Ahmet Sait Bey ile Sabiha Hanımın ilk çocuğu olarak, 13 Haziran 1921'de dũnyaya gelen A. Muhibbe, Darugazadeler'in Acıbadem'deki kœřkũnde,¹ 'batı tarzı' yaşanan bir ortamda yetişir.

Öđrenimine, 1929'da Yeldeđirmeni'ndeki *St. Euphémie* İlkokulu'nda başlayıp; 1930'da babasının ihtisası için gittikleri Paris'te, *Ecole Superieur de Jeune Fille*'de devam eder. Ailenin 1932'de İstanbul'a dũnmesi nedeniyle Gazi İlkokulu'nu bitirir. amlıca Ortaokulu ve Erenkœy Kız Lisesi'nde sũrdürdũđu orta öğrenimini 1939'de tamamlar.

Babasının rehberliğinde Atina ve Pompei gibi antik kentleri gezmesi ve Louvre Mũzesi ziyaretlerinde edindiğu bilgi birikimi ile ocuk yaşında tarih sevgisi ve arkeoloji nosyonuna sahip olur. Babasının, sportmen ve haşarı bir erkek ocuk gibi yetiştirdiğu; hocalarının 'delikanlı' dediğu gençkız, evdeki tarih ve edebiyat sohbetleri sonucunda, tarihe olduğu kadar edebiyata, sanat tarihi ve coğrafyaya da ilgi duyar. Lisedeki tarih hocasının "*hem erkek gibisin, hem de*

* Sanat Tariisi, Mũze Bilimci (M.A.), İstanbul / Tũrkiye, nazanatasoy7@gmail.com

¹ Acıbadem'de, Darga ailesinin yaşadığu, amlar arasındaki 1902 inřa tarihli, mimarı belli olmayan aşsap kœřk, tavan sũslemeleri ile dũnemin bezeme anlayışını ve tekniğini yansıtırmış. I. derece tarihi eser olan yirmiiki odalı kœřk, satıldığu tarihe dek (1997'nin sonları) sahiplerinin ۆzenli bakımı ile korunmuştu. Emine aykara (sœyleři), **Arkeolojinin Delikanlısı, Muhibbe Darga Kitabı**, Tũrkiye İş Bankası Kùltür Yayınları, İstanbul, 2002, s.76-77; Yıldız Demiriz, "Acıbadem'de Daruga Zade Mehmet Emin Bey Kœřkũ", **Muhibbe Darga Armağanı**, Sadberk Hanım Mũzesi Yayını, İstanbul, 2008, s.203-208.

tarihi seviyorsun, sana arkeoloji yakıştır. Bırak tarihi, arkeolojiye gir”² demesi üzerine; vazgeçilmez tutkusu olacak arkeoloji eğitimi için 1939’da, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü’ne kayıt yaptırır. O tarihte Enstitü statüsündeki Arkeoloji Bölümü’nde, Hititoloji, Arkeoloji, Ejiptoloji gibi dersler okutulmaktadır. Karatepe’nin bilimsel kaşifi Prof.Dr. Helmuth Theodor Bossert, Prof.Dr.E. Bosch, Klasik Arkeolog Prof.Dr. Arif Müfid Mansel ve Dr.U. Bahadır Alkım’ın dersleri, arkeolojiye ilgisinin kendi deyimiyle ‘aşka dönüşmesini’ sağlamıştır. Lisans öğrenimini, Hititoloji, Klasik Arkeoloji, Ejiptoloji Nüvizmatik sertifikalarını alarak; Prof.Dr.H.T. Bossert yönetiminde hazırladığı **“Eskiçağ’da Pencereden Bakan Kadın Motifleri”** konulu bitirme tezi ile 1943 yılında tamamlar.

Hititoloji’de çivi yazılı belgelerle çalışırken; Ejiptoloji derslerinde Mısır dili, kültürü ve tarihini öğrenir. Dilbilim ile arkeolojinin birlikte yürütülmesinin gerekliliğine inancı, aldığı filolojik eğitim ve de babasının önermesiyle daha bakkir olan **Hititoloji** alanında ilerlemeğe devam eder. Öğrenciliği sonrasında hocalarıyla ‘Anadolu keşif gezilerine’ katılan Darga, arkeoloji dünyası için çok önem taşıyan Karatepe’nin keşif gezisinde ve sonrasında yapılan kazılarda yer alır. Mezuniyet sonrasında iki yıl Prof. Bossert’in asistanlığını yapan Darga, hocası ile hiç kimsenin gitmediği ‘hiyeroglif anıtlarına’ gidip, zor koşullarda kopyalama ve belgeleme işlerini de üstlenir Hititlerin izini sürerken. 1947 yılında hocasının yönetiminde hazırladığı **“Büyük Kral Muvatallis Ritüelinde Zikredilen Tanrılar ve Kült Yerleri Üzerinde Araştırmalar”** teziyle doktor ünvanını alır.

Akademik yaşamda ilerleyeceği sırada, gönlünü verdiği Komando Yüzbaşı Necati Sarıer ile 1953’de evlenerek; kürsüden ayrılır. 1954’de oğlu Emir dünyaya gelir. Anadolu’nun o yıllardaki yaşamına tanık olur. Koşullar ‘İstanbul burjuva hanımına’ pek uymasa da, yurtdışında yetişmiş eşinin arkadaşları ve bürokratlarla entellektüel bir çevre yaratır kendine. Eşinin görev yerleri olan Eğridir, Muş, Elazığ’daki ortaokul ve liselerde Fransızca, Türkçe, tarih, sanat tarihi öğretilmesi yapar 1959’a dek. Bu arada sosyal statüsünün getirdiği olanaklarla spor yapıp, sergiler düzenlemenin yanısıra; meslek tutkusuyla çevreyi dolaşır. Tarihi eserler ve höyüklerle ilgilenirken; tarihi çevre bilinci aşılamağa çabalar. Bastıramadığı meslek aşkı ve ailevi sorunlar nedeniyle 1959’da oğlu ile birlikte baba ocağına geri döner.

İstanbul’a dönüşüyle Muhibbe Darga’nın akademik yaşamı tekrar başlar. 1960 yılında İstanbul Üniversitesi Eski Ön Asya Dilleri ve Kültürleri Bölümü’nde

² Saadet Baykal, (söyleşi) “Muhibbe Darga”, **Yaşamöyküm, Salı Toplantıları 2001-2002**, YKY Yayını, İstanbul, 2004, s.109.

Doktor asistan olarak göreve başlaması, arkeoloji tutkusuyla yeniden buluşturur. Dersler ve araştırmalarını sürdürürken, 1964’de kazandığı Alexander von Humbolt bursuyla Marburg kentinde Prof. Otten’ın yönettiği *Semitisches Seminar*’da on ay süreyle Hititoloji seminerleri ve derslerine katılır. 1965 yılında **“Hitit Bayram Rituali Metinlerinde NA4 huvaşi, Etarnu ve Kutsal Koruluk”** konulu tezini vererek Doçent olur. Ağırıklı olarak Hitit Sanatı ve Dili dersleri verip, kazılara katılır.

Üniversitedeki öğretim görevi sürerken; akademik çalışmaları için 1970’de Paris’e gidip; ünlü filolog Prof.Dr. Emmanuel Laroche’un *Ecole Pratique des Hautes Etudes*’deki üst düzey Hititoloji derslerine devam eder. *College de France* ve *Cabinet d’Assyriologie*’deki araştırmalarıyla da, Anadolu’da kadının yeri ile ilgili çalışmasını sürdürür. ‘İlk tarihsel çağlarda ve Hitit toplumunda kadının yeri’ hakkındaki -tabletler (yazılı belgeler), mühürçülük malzemesi ve arkeolojik verilerden yararlanarak hazırladığı- çalışması ile 1973’de Profesör ünvanını alır. Bu çalışması 1976’da **Eski Anadolu’da Kadın** adı ile kitap halinde yayınlanır.

Prof. Dr. Muhibbe Darga, akademik yaşamını sürdürdüğü ve 1983’de başkan olarak atandığı İstanbul Üniversitesi Eski Çağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü’nden 1985’de kendi isteğiyle ayrılır. Ancak, Anadolu Üniversitesi’nden gelen teklifle Sinema-TV Bölümü’ndeki Yüksek Lisans öğrencilerine ‘Anadolu Uygarlıkları’ dersleri ile başlayan öğretim süreci, Arkeoloji Bölümü kurulmasına dek ulaşır, gelişir ve Şarhöyük Kazıları’nı yıllarca yönetmesine vesile olur. Yaşı gelmeden emekli olmasını sorun etmeyip, kazı ve yayın çalışmalarına devam etmesi; ‘ruhen emekli’ olmamasını sağlamıştır.

Arkeoloji dünyasının olmazsa olmazı kazı çalışmalarına, öğrenciliği sırasında 1940’da Küçükçekmece, Region Kazısı ile adım atar. Prof.Bossert ile yapılan keşif gezisi sonrasında, 1947’de başlayan Karatepe (Osmaniye) kazılarında yer alır. O sırada hiyeroglif kopyaları da çıkarır. Doçentlik sınavı sonrasında, Jüri üyelerinden Prof. Kemal Balkan ve Prof.Sedat Alp, *“Bak kızım, sen filoloji yapacaksın. arkeolojiye burnunu sokmayacaksın, söz ver bize”*³ dedikleri için bir süre kazı deneyimine ara veren Darga, yenemediği merakı ile 1965 yılında bölümünün İslahiye yakınındaki Gedikli-tepe Höyüğü Kazısı’na katılır. Buluntusu verimli ama zorlu bir kazı deneyimi yaşar. Keban Barajı kazıları başladığında, meslektaşı Refik Duru’nun kazdığı Değirmen-tepe Höyüğü Kazısı’na katılır 1973’de.

Karakaya Barajı kazıları söz konusu olduğunda, hocası Prof.Halet Çambel’in de önermesiyle 1978’de başkanlığını üstlendiği Elazığ, Şemsiyetepe

³ Baykal, a.g.e., s.111; Çaykara, a.g.e., s.235.

Höyüğü Kazıları'nı sürdürür 1990'a dek.

Eskişehir, Anadolu Üniversitesi'nin desteğiyle 1989'dan itibaren Şarhöyük – *Dorylaion* (Eskişehir), kazılarının başkanlığını üstlenir. Kazı çalışmalarını, 1992 yılında yetiştirdiği arkeologlara devreder. Kazı raporlarını ve buluntularını, çeşitli bilimsel toplantılarda sunar ve makale olarak değerlendirir.

Muhibbe Darga, hocası Bossert'in aynı zamanda sanat tarihçisi olmasının kazandırdığı bakış açısıyla 'yalnız kazı alanın değil, kazının bulunduğu çevrenin diğer kültürlerinin de değerlendirilmesi gerekliliği' bilincine erkenden erişir. Karatepe ve diğer gezileri sırasında, Hocasının, 'sadece höyük buluntusuyla yetinmeyip, çevredeki Selçuklu eserlerini inceleyen; Helenistik sanatla, Selçuklu taş işçiliğini karşılaştıran'⁴ yönlendirmeleriyle yetişmiş bir arkeolog olarak; çalışmalarını, kültür tarihçisi yaklaşımıyla değerlendirir. Kazıların, öğrencilerin yetiştirilmesi için en uygun ortam olduğunu düşünen Darga, yürüttüğü kazılar süresince başkanlığının yanı sıra, kazı ekibine kimi zaman arkadaş, kimi zaman anne, kimi zaman aşçı olmuş. Kazılardaki bilimsel özenini, günlük yaşama ve kazı mutfağına da yansıtmış. Özellikle sağlıklı mutfak ortamını yaratmış. Kazı evlerindeki zor koşullara karşın, basit uygulamalarla temizliği sağlıyarak; kazı ekibinin hastalanmamasını sağlamaya gayret etmiş kurallarıyla... "*Kazı karavanası*"nın iyi ve doyurucu olması gerektiğine inancıyla kazı çevresinden topladığı yemek tariflerini de eklediği menüleri, kimi zaman öğrencileri ve işçileri için kendi elleriyle hazırlamış. Kazıda ortaya çıkarılan önemli buluntunun şerefine düzenlenen özel ve güzel bir yemek ile sohbeti birleştirip; yemeğe anlam ve keyif katmış. Dolayısıyla kazı ekibini memnun edip, şevklendirmiş. Nehir söyleşisini yapan yayıncı-arkeolog dostu Emine Çaykara'nın bir sohbet sırasında bu birikimini yazmasını önermesi ve dostu Prof.Dr. İlber Ortaylı'nın bir yazısında Darga'nın mutfağını övmesiyle, -aynı zamanda *gourmet* olan- Darga'nın yemek tarifleri **Kazı Başkanının Karavanası** adıyla kitaba dönüşür.⁵ Muhibbe Darga'nın 'muhibbi' olarak 'kitaptaki bazı tariflerini tatmış olmamın yanısıra; 'Dağıstan usulü pilav ve Çerkez tavuğu' gibi geleneksel yemeklerin sunulduğu özel davetlerinin sonunda, 'Hitit geleneği olarak odanın dört köşesinde şarap kadehi kırma' ritüelinin devamına da tanıklık ettim.

Muhibbe Darga başarısını, ailesinin yarattığı kültürel alt yapının üstüne, Üniversitedeki hocalarından öğrendiği bilimsel araştırma yöntemi, bilgi çeşitliliği, çok disiplinli ve karşılaştırmalı bakış açısının yanısıra; yeni konulara mera-

⁴ Çaykara, a.g.e., s.18-19.

⁵ Muhibbe Darga, **Kazı Başkanının Karavanası, Arkeolojinin Delikanlısından Yemek Tarifleri**, Can Yayınları, İstanbul, 2010, s.9-12.

kı ve çok araştırıp, titiz çalışması ile sağlamıştır. M. Darga, yaptığı çalışmalarla Türkiye’de Hititoloji Bilimi’nin gelişmesinde öncü olmuştur. Bu alanda dil ve kültürü birlikte çalışan ender kişidir. Çalışmalarında, Hitit dilindeki yazılı belgeler ve mühürcülük malzemesini, arkeolojik buluntu ile örtüştürerek değerlendirir.

Eski Anadolu’da kadının yeri hakkındaki çalışması için Hattuşa (Boğazköy) ve Ugarit arşivlerinin yazılı belgeleri ve mühürcülük malzemesini incelenmesi sonucunda; Asur Koloni Çağı’nda ve Hitit döneminde devlet yönetiminde kraliçelerin de yer aldığını; kadının ticaret yaptığını ve medeni hukuk kuralları açısından erkeğe eşit durumda olduğunu hatta boşanma ve miras hakkı olduğunu ortaya çıkarır. Ölümsüz Kadeş Antlaşması’na ‘Kral ile birlikte mührünü basan Hitit kraliçesi **Puduhepa**’yı,⁶ dünyanın ünlü yönetici kadınları arasına katmıştır. Hitit döneminde kadının din ve kült çevresindeki yaygın işlevi olduğunu; kadınların çeşitli ünvanlarla tapınak hizmetinde görevlendirildiklerini belirler. M.Ö.2.binyılında Anadolu kadının hak, hukuk ve özel yerini ortaya çıkarmıştır.⁷

Filolog olarak yaptığı arşiv çalışmaları sırasında, bulduğu ‘yeni harfler ve sözcükler’ ile *Chicago Dictionary*’e giren⁸ Muhibbe Darga, **Hitit Mimarlığı** üzerine hazırladığı kitabını da filolojik ve arkeolojik verilerle oluşturmuş.

Darga, çift dilli bir yazıttan hareket ederek yaptığı filolojik araştırması ile ‘Side dili’/Sidece hakkında uluslararası düzeyde yankı uyandıran çalışmalara da imza atmıştır.⁹

İlk bilimsel yayını 1950 yılında yapan Darga, 2015’de basılmış **Anadolu’da Kadın, On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe** adlı son kitabı arasında geçen uzun yayın sürecinde; kitap, makale, kazı raporu, bildiri ve kitap bölümlerine imza atmıştır. Kapsamlı yayın listeleri, -basım yıllarına koşut olarak- **Arkeoloji’nin Delikanlısı** ve **Muhibbe Darga Armağanı** kitaplarında yer almaktadır.¹⁰

Darga’nın başyapıtı olarak tanımlayabileceğimiz **Hitit Sanatı** kitabına kısaca değinirsek; Anadolu’nun iyi tanınan uygarlığının, tanrısal ve krali pro-

⁶ Muhibbe Darga “Puduhepa: An Anatolien Queen of the Thirteenth Century B.C.”, **Mansel’e Armağan/Melanges Mansel II**, TTKY, Ankara, 1974, s.939-961.

⁷ A. Muhibbe Darga, **Eski Anadolu’da Kadın**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1976, s. I-III, 102 -105.

⁸ Baykal, **a.g.e.**, s.112.

⁹ Muhibbe Darga, “Side Dili ile Yazısı Hakkında Notlar ve Side Doğu Şehir Kapısında Bulunan Yazıt”, **Belleten**, XXXI/121, 1967, s.49-66; Muhibbe Darga, “Seleukeia Grekçe-Sidece Çift Dilli (Bilinguis) Yazıtı”, **AnAr/JKF**, IX, 1983, s.401-410.

¹⁰ Çaykara, **a.g.e.**, s.403-406; Aksel Tibet – Erkan Konyar, **Muhibbe Darga Armağanı**, Sadberk Hanım Müzesi Yayını, İstanbul, 2008, s.29-33.

pagandanın iletişim ürünlerini sunan bir sanatı oluşturduğu farkedilir. Darga, kitapta Hitit sanatını, kronolojik çizgide ve mimarlık, heykelticilik, çömlekçilik, mühürcülük bağlamında ele alır. İmparatorluğun yeri nedeniyle Hititli ustaların etkileşimler sonucu ortaya çıkardıkları verileri, işlev ve sanatsal açıdan kapsamlı bir bakışla değerlendirir.

İstanbul'dan Asya-yı Vusta'ya Seyahat II.Abdülhamid'in karinlerinden Mabeyinci Mehmet Emin Efendi'nin gezi kitabıdır. Muhibbe Darga, büyük babası Emin Bey'in Türkistan ve Orta Asya Türkleri'nin yaşadıkları coğrafya, ortam, askeri, politik, ekonomik ve sosyal ilişkiler açısından gözlemlerini yansıttığı kitabını, önemli bilgiler içermesi nedeniyle özgün metni ile yayınlamaya karar verir. Bu arada büyükbaba hakkında derlenen bilgi ve belgeleri de kitaba ekler. Bir gezi kitabı olmasının ötesinde, ailenin sosyal yaşamına ayna tutulur böylece. Mehmet Emin Bey'e ait belgelerden en önemlisi, saray ressamı Luigi Acquarone'nin¹¹ yaptığı portredir. Ressamın suluboya bir manzara resmi de, M. Darga koleksiyonunda yer alır. Mehmet Emin Bey bir kaç yabancı dili çok iyi konuştuğundan ve güzel sanatlara düşkün olduğu için yabancı saray ressamlarının yanında bulunup, dostluklar kurmuş. Yabancıların kendisine Fransızca hitap ettiği Mehmet Emin Bey'in iyi ilişkileri sonucu, portreler yaptırılıp, tablolar hediye edilmiş.¹² Kendisi de resim yapan Mehmet Emin Bey'in dostu ressam Hoca Ali Rıza Bey ile çalıştığı bir yağlıboya resim de ailenin koleksiyonundadır. Mehmet Emin Beyin başka bir dostu da Osman Hamdi Bey. Mehmet Emin Bey'e, Sidon Nekropol Kazısı ve Nemrut Dağı Tümülüs'ü kitaplarını Fransızca ithaf yaparak hediye ediyor. Bu kitaplar da Muhibbe Darga'nın kütüphanesinde yerini alıyor...

Mehmet Emin Bey'in severek okuduğu tarih kitaplarından G.Schlumberger'nin Bizans İmparatoru Nicephoros Phocas¹³ hakkındaki önemli kitabı da Muhibbe Darga'nın kütüphanesinde baş köşede yer alır. Üniversitedeki Lisans öğrenimi sırasında Bizans sanatı almadığı halde, Prof. Steven Runciman'ın derslerine dinleyici olarak giden Darga, Hoca'ya duyduğu hayranlıkla büyükbaba ve babasının kütüphanesindeki Bizans kitaplarını bir yaz boyunca okur¹⁴ ve sonraki yıllarda Üniversitede komşu odalarda oturduğu Bizans Sanatı Profesörü Semavi Eyice ile bilgi ve kitap alışverişlerinde bulunurlardı iki frankofon olarak.

¹¹ Muhibbe Darga (Haz.), **İstanbul'dan Asya-yı Vusta'ya Seyahat**, Everest Yayınları, İstanbul, 2007, s.XII,

¹² **A.e.**, s.XIX İtalyan ressam L.Acquarone dışında, Zonnaro'nun da Emin Bey'in babasının portresini yaptığı biliniyor.

¹³ G.Schlumberger, **Un Empereur Byzantin au Dixieme Siecle Nicephore Phocas**, Paris, 1890.

¹⁴ Çaykara, **a.g.e.**, s.97.

Darugazade köşkünün tabloları, kütüphanesindeki değerli kitapları, büyük-baba Mehmet Emin Bey'in Klasik Batı müziği merakı, Opera eşliğinde yapılan sanat, edebiyat sohbetleri ve elbette zarif fincanlarla servis edilen çay saatlerinin keyfiyle yaşanan aile ortamının yansıması, Muhibbe Darga'nın yaşamında hep hissedilmiştir. Baba evindeki resim koleksiyonu ile yönlenen, sonra kendisinin devam ettirdiği resim koleksiyonu da ilgi alanlarından birini oluşturur. Dededen kalma L. Acquarone'ye yerli sanatçılar katılır. Portrelerini yapan Şükriye Dikmen ve dostu Berna Türemen'e daha niceleri ile oğlu Emir Sarier'in tabloları eklenir.

Yaşamında kimi zaman dengeyi kaçırsa da, sevgi sarmalını yakaladığı ailesi Emir, Nihal, Ozan ve Ayşenur ile mesleki çalışmaları eşit pay almıştır. Bütünün diğer bölümünde de, dostları, sanatsal olaylar ve özel davetlerine yer ayırmıştır. İstanbul'un yaşanabilir olduğu dönemlerde, müze ve galeri sergilerini izlemek dışında, AKM'deki sanat etkinlikleri ve konserleri, mesleki çalışmalarından zaman ayırıp, izleyerek; kültürel gündemi kaçırmamıştır. Yaşamının önemli olaylarından biri de elbette davetleridir. Kendine özgü menüleri ile hazırladığı özenli, şık sofraların yanısıra, bir kahve ikramını ritüele dönüştüren özenini de yakalamak oldukça zordu.

Yaşamının her alanında elden bırakmadığı mükemmelliyetçiliği, kendine ve giyimine de yansıtan Muhibbe Darga, evinde tekbaşına da olsa, küpeleri ve rujundan hiç vazgeçmezdi. Özel ve özgün takıları ile mutlu olan; bir sempozyum öncesinde vereceği tebliğ kadar, giysilerinin seçimine de özen gösteren; kadın olmanın keyfini süren özel insandı. O denli özeldi ki, son yıllarda değişen fizikini göstermek istemeyip; "beni bildiğiniz gibi hatırlayın" diyerek kendini yakın çevresinden bile sakındı.

Muhibbe Darga, yaşam alanına doğrudan ya da dolaylı olarak katılan ve çekim gücüne gönülden kapılan Ailesine, 'Muhibban Takımı'na, meslektaşlarına, öğrencilerine, arkeolog, sanat tarihçisi, tarihçi, sanatçı, sanatsever arkadaşlarına ve kendisiyle tanışmamış gençlere veda etse de; hep saygın hocalığı, disiplini, mesleki heyecanı, sosyal demokrat görüşü, sevecen tavrı ve 'paparalamaları', neşeyi-keyfi paylaşıp, hüznü kendine saklayışı, engin merakı, bilgeliği ile ve 'özel bir kadın' olarak hatırlanacaktır.

Eski Anadolu'nun kent devletlerinin yöneticisi *rubatum*'u, Hitit kültürünün egemen kraliçası yani *Tavananna*'sı, **Arkeolojinin Delikanlısı** ve dostlarının **Muhişka**'sı¹⁵ A. Muhibbe Darga, bir Cumhuriyet aydını olarak hep aydınlattı, es-

¹⁵ Muhibbe Darga'nın ısrarına rağmen 'hanımsız' hitap edemeyen muhibleri, 'Patroniçe, Muhişka...' gibi farklı tanım ve isimler kullandılar hitap ederken. Bu satırların yazarı, Hocanın deyişiyle 'Kleopatra Nazan'ın da **Muhişka**'sıydı.

erleriyle de aydınlatmaya devam edecek...

Prof. Dr. A. Muhibbe Darga'nın Kitapları ve Kitap Bölümleri:

Karahna Şehri Kült-Envanteri, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1973.

Eski Anadolu'da Kadın, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1976 (2.baskı 1984).

Hitit Mimarlığı I. Arkeolojik ve Filolojik Veriler, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını İstanbul, 1985.

Hitit Sanatı, Akbank Kültür Sanat Kitapları, İstanbul,1992.

İstanbul'dan Asya-yı Vusta'ya Seyahat (Haz.) Everest Yayınları, İstanbul, 2007.

Kazı Başkanının Karavanası, Can Yayınları, İstanbul, 2010.

Anadolu'da Kadın, On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013 (2. baskı 2015).

Kitap Bölümleri:

“Anadolu Tarih Çağlarında Kadın”, **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın: Anadolu Kadının 9000 Yılı**, T.C.Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul,1993, s.26-35

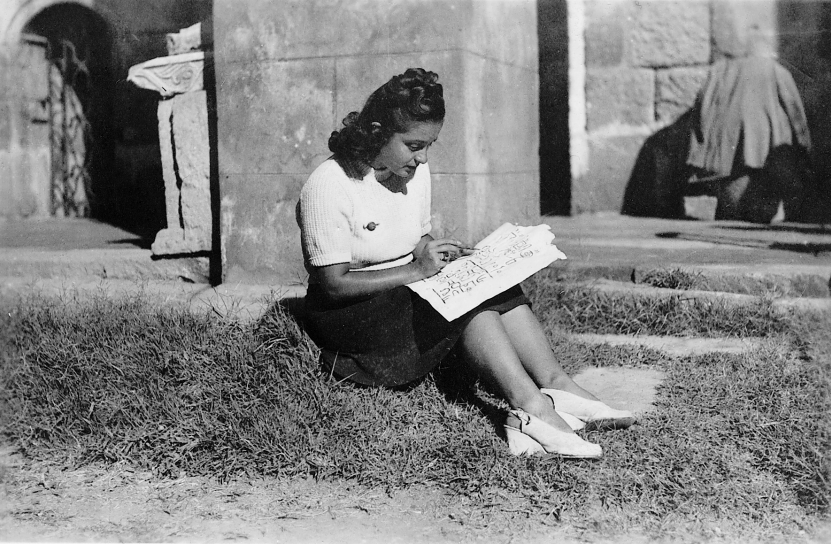
“Yunan/Hellen Uygarlığında Kadın”, **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın: Anadolu Kadının 9000 Yılı**, T.C.Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul,1993, s.117-120.

“Roma Uygarlığında Kadının Yeri”, **Çağlarboyu Anadolu'da Kadın: Anadolu Kadının 9000 Yılı**, T.C.Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul,1993, s.121-124.

“MÖ II. Binyıl: Orta ve Son Tunç Çağı”, **Kapadokya** (Ed. M. Sözen), İstanbul, 1998, s.124-169.

KAYNAKÇA

- Baykal, Saadet (söyleşi), **Yaşamöyküm / Salı Toplantıları 2001-2002**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, 107-119.
- Çaykara, Emine, (söyleşi) **Arkeolojinin Delikanlısı, Muhibbe Darga Kitabı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002.
- Tarhan, Taner – Aksel Tibet – Erkan Konyar (Haz.), **Muhibbe Darga Armağanı**, Sadberk Hanım Müzesi Yayını, İstanbul, 2008.

F.1- Kayseri'de estampaj üzerinde çalışırken, 1945 (aykara, 2002, s.141)

F.2- Karatepe kabartmaları önünde (aykara, 2002, s.173)

F.3- Şarhöyük kazısında, 2001 (Çaykara, 2002, s.348)

F.4- Muhibbe Darga masa başında, 2002 (Çaykara, 2002, s.476)

F.5- Semavi Eyice ile Sanat Tarihçiler Toplantısında, 1999,
(Nazan Y. Atasoy Arşivi)

F.6- L. Acquarone imzalı, Büyükbabası Mabeyinci Mehmet Bey portresi önünde
(Çaykara Arşivi)

F.7- İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Erdiñç Bakla'nın Tanrıçalar sergisinde,
(Engin Uludağ Objektifi)

F.8- Berna Türemen'in yaptığı Puduhepa portresiyle (Çaykara Arşivi)

